

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXVI. Vtrum passio tristitiæ sit præ cæteris omnibus mala, ac nociua?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

præexistentium, quæ prius non aderat, aut non aderat tam intensa. Quod plerumque saltem contingit præualente, de nouo, aliquo humore, aut dispositione corporali peculiariter nociva, ratione cuius apparentia bonorum, quæ bona sunt, aut extinguitur, aut extenuatur, & contra apparentia malorum, aut inducitur de nouo, aut augetur, propter perturbatam, aut confortatam phantasiam: Cum enim species impressæ materiales bonorum, & malorum insideant subiecto corporeo, atque hoc sit dilatabile, & constringibile per rarefactionem, & condensationem, & similiter sit transferibile de loco in locum ratione leuitatis, & grauitatis sibi adiunctæ de nouo, quarum variatio consequitur necessarîo ad variationem raritatis, & densitatis, fieri planè potest, vt tam bona, quàm mala sortiantur nouam in phantasia, atque inde in intellectu apparentiam, aut nouum præexistentis apparentiæ augmentum, ac intensiorem, nulla licet superueniat nouitas ipsorum aut bonorum, aut malorum secundum se. Nouam quidem apparentiam propter remotionem, & applicationem, respectu sensorij eorum spirituum vitalium, quibus inhaerent aliæ, atque aliæ species diuersorum obiectorum. Apparentiam verò maiorem, propter dilatationem, aut constrictionem nouam eorundem spirituum vitalium, ad quas consequitur similis dilatatio, & constrictio earundem specierum impressarum, ac demum apparentia, & cognitio maior, & minor obiectorum, quorum sunt illæ seu species, seu phantasmata. Quia vero huiusmodi variatio cognitionum contingit nonnunquam absque vlla variatione obiectorum in sensibus exterioribus, & absque vlla reflexione supra expositam modo variationem, & humorum, & apparentiarum; propterea euenit nonnullos fateri se contristatos de nouo, simulque negare nouam causam contristationis, nouamque, tum existentiam, tum apparentiam mali præsentis, quo contristentur. Caterum re ipsa semper existit nouum malum cum noua apparentia ipsius, aut saltem noua apparentia, vel intensio apparentiæ mali præsentis, quoties irrepit de nouo aliqua tristitia, aut intensio eius, modo, explicato. Quod vsque adeo non labefactat, vt confirmet potius sententia illa Cassiani. Dicit enim, quando irruit labes tristitiæ, nullis existentibus causis, id fieri inimici subtilis instinctu. Instinctus enim, sicut & suggestio in cognitione totaliter consistit, quam ingerit de nouo idem inimicus per prædictam remotionem, & applicationem, dilatationem, & constrictionem spirituum, & specierum, atque phantasmatum. De qua illius in corpore, & animo nostro potestate dictum est distinctius qu. 31. de Angelis art. 5. & qu. 32. art. 6. & qu. 9. de gratia.

Ad 8. Qui latantur, & qui contristantur nunquam eadem omnia considerant, & actu cognoscunt, tametsi fieri possit, vt idem prorsus vtrisque insit sensus exterior malorum, vtque eadem mala exteriora afficiant vtroque. Quia, qui latantur in conspectu tormentorum, aliorumque malorum temporalium, simul considerant bona æterna, eorumque spem, & meritum, quæ sunt bona præsentia. Atque horum præponderantia bonorum facit, vt in eis præualeat absolute latitudo. Qui verò indidem tristantur, atque opprimuntur per tristitiam, vel sola cogitant mala eadem sensibilia secundum se, vel simul subsunt malo desperationis, & cognitioni demeriti bonorum æternorum, eaque de causa præualeat in ipsis similiter tristitia, aut eadem affligit sola absque vlla delectationis, & latitudinis admixtione. Patet igitur semper adesse peculiare bonum, & malum, aut peculiarem cognitionem eorum quibus

cunque aut latantibus, aut contristatis. Vnde diuersitas latitudinis, & tristitiæ, atque perturbationum tribuitur opinionibus solum tanquam applicationibus opinabilium, & tanquam vltimis determinationibus virtutis motiue, ac perturbatiue, quæ conuenit opinatis, seu rebus terminantibus opiniones. Neque enim opinio est, de qua, sed solum mediante qua, latamur, & contristamur de rebus, & bonis, & malis, ad eum vtique modum, quo corpus calefit, aut frigesceat virtute calidi, aut frigidi sibi applicati, & non etiam applicationis ipsius. Opinio igitur vera, & falsa solum possunt causare vt quod latitudinem, & tristitiam, quatenus terminant cognitionem reflexam eiusmodi suæ peculiaris conditionis, atque ita transeunt in rationem obiecti præsentis, aut boni, aut mali.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrum Passio tristitia sit præ cæteris omnibus mala, ac nociva?

Videtur non esse. 1. Quia delectatio ex genere suo est affectus maior, ac fortior, quàm tristitia, vt liquet ex qu. 23. Ergo delectatio mala nocet magis, quàm tristitia, quæ est mala. Patet consequentia, quia ex duobus nociuis illud est nocentius, quod est fortius. Neutra porro nocet quidquam, quando non est mala, vt per se patet.

2. Tristitia, cum sit affectus auersatiuus, atque in fuga consistat, nititur, quantum potest, vt excludat malum, & consequenter nititur eadem vi indirectè, vt ipsa quoque desinat esse. At delectatio, alique affectus prosecutiui nituntur è contra ad conseruationem sui obiecti, ac proinde ad permanentiam sui. Minus autem nocet malum tendens ad desitionem sui, ideòque facilius auferibile, quàm quod, & nocet, vti nocent omnes passionis, & nititur conseruare se, ac permanere indefinenter. Omnes igitur affectus prosecutiui, maximè verò delectatio sunt nocentiores ex sua natura, exque suo genere, quàm tristitia.

3. Non est nociuum, quod disponit ad sapientiam, atque hominem reddit disciplinabilem, & habilem ad discendum. Tristitia autem est huiusmodi, vt liquet ex illo Eccles. 7. 5. *Cor sapientium, ubi tristitia est, & cor stultorum, ubi latitudo.* Idem apparet ex Isaiæ 26. 9. *Cum feceris iudicia tua in terra, institiam dicent omnes habitatores orbis.* Et rursus v. 16. *In tribulatione murmuris doctrina tua eis.* Patet autem iudicia Dei, & tribulationem esse contristatiua. Idem apparet clarius ex cap. 28. eiusdem Prophetæ v. 9. *Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? Ablattatos à lacte, amulsos ab uberibus, id est destitutos delectationibus, & consequenter inductos in tristitias. Quæ videlicet sunt impeditiua delectationum omnium, vt traditur à Philof. lib. 7. Ethic. cap. 14. & clarius apparet ex illo Eccl. 11. 29. *Malitia hora obliuionem facit luxuria magna, seu affluentia delectationum.* Ergo tristitia non est nociua, sed est maximè potius vtilitatis.*

4. Contrariorum contrarij sunt effectus. Delectatio autem, quæ est contraria tristitiæ, est causa impeditiua vsus rationis, vt dictum est supra qu. 19. Ergo tristitia est expeditiua vsus rationis, & iuuat eundem. Ergo tristitia est perfectiua potius, quàm nociua.

5. Tristitia confert vigorem ad operandum, omnemque operationem perfectiua contristati promouet efficacissimè. Reddi enim hominem sollicitum,

tum, eundemque confirmat ad defensionem sui, & ad expugnationem omnium, quæ sibi nocere possunt, ut patet ex illo ad Corinth. 2. 7. 11. *Ecce hoc ipsum, contristari vos secundum Deum, quantum in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem.* &c. Sollicitudo enimvero est maxime operatiua bonorum, sicut indignatio, atque defensio est expugnativa malorum. Et quidem sollicitudinis eam esse proprietatem docet Apostolus haud obscure 2. ad Timoth. 2. 15. dicens: *Sollicitè cura te ipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibilem.* Confirmatur vis hæc actiua tristitiæ propria: quia tristitia causat in multis concupiscentiam, ut tradit Philof. 7. Ethic. cap. 14. Concupiscentia autem est maxime actiua, & auget intensiorem operationis, ut apparuit supra qu. 15. Quod autem est maxime actiuum, & confert ad operandum intensè, perficit potius, quam noceat. Quia maxima cuiusque perfectio, & bonitas in operatione consistit.

6. Non est maxime nocuum, cuius oppositum, seu defectus est deterius. Deterius autem haberet, qui premitur præsentia alicuius mali, si non contristaretur. Quia eo ipso deesset ei stimulus, & adiutorium quoddam maximum ad depulsionem mali; quandoquidem tristitia est affectus retinens malo præsentia, ac proinde conferens plurimum ad depulsionem eius. Ergo vis nociua tristitiæ, ut sit aliqua, non tamen est omnium maxima.

7. Maximum malum hominis videtur esse infamia, utpotè extinguens usum rationis, quæ est maximum, & præstantissimum hominis bonum. Vis autem inductiua infamiae tribuitur iræ magis, & concupiscentiæ, quam tristitiæ, dicente Philosopho lib. 7. Ethic. cap. 3. *Quod ira, & concupiscentia quibusdam infamias faciunt.* Aliæ igitur passionēs, & præsertim ira, atque concupiscentia nocent magis, quam tristitia.

8. Non alia de causa dici potest tristitia esse nociua, respectu contristati, quam, quia inducit transmutationem corporalem, per quam animal deuellitur ab statu dispositionis, & temperamenti sibi permanenter connaturalis. Istiusmodi autem vis transmutatiua, atque dimotiua ab statu connaturali est in primis communis omni passioni, ut dictum est sæpius à principio harum quaestionum, & deinde eadem vis est maior in delectatione, utpotè intensiori, ac efficaciori, & fortiori, quam sit tristitia, uti semel, atque iterum dictum est. Ergo tristitiæ vel sola conuenit vis nociua vniiformiter communis omni passioni, vel certè eadem est minor in ipsa, quam in delectatione. Confirmatur, quia plures ex repentina maxima lætitia mortui sunt. Mori autem est maximum malum naturale.

Art. 1. Respondetur. Vis nociua tristitiæ traditur significantissime in sacris litteris magis, quam vis nociua ullius alterius passionis. Dicitur enim Prou. 17. 22. *Animus gaudens, ætatem floridam, uerit;* spiritus tristis exsecrat ossa. Et c. 25. 20. *Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nescit cordi.* Eccl. 3. 19. *A tristitia festinat mors, & cooperit virtutem, & tristitia cordis flectit ceruicem,* & cap. 30. 25. *Multos occidit tristitia, & non est utilitas in illa.* Officium autem exsecratio est ablatio totius roboris, atque euersio totius fundamenti, & consistentiæ animalis. Tinea verò, & vermis perdunt totaliter, redduntque prorsus inutile, & lignum, & vestimentum. Ac demum mors, & occisio est pessimum inter mala corporalia, eaque omnia in se includit. Patet igitur vim nociuam tristitiæ esse summam, atque incomparabiliter maiorem, quam sit in ulla alia passione. Confirmatur, quia illud est pessimum, quod magis impeditur, quod est optimum. Optimum autè in vno-

quoque est operatio eius propria, ut dictum est supra ex Philosopho, & D. Thoma, eamque præ cæteris impedit tristitia, sicut promouet, ac perficit delectatio, ut traditur ex professo lib. 10. Ethic. cap. 5. Præminet igitur vis nociua tristitiæ, omni passionum reliquarum nocumento.

Art. 2. Ut ista tanta vis nocendi propria tristitiæ clarius innotescat, utque simul redigatur ad terminos iustæ, & vndequeque legitimæ existimationis de ipsa, expedierit cum primis conferre ipsam tristitiam, cum delectatione sibi contraria, quoad ea, penes quæ differunt, & penes quæ sunt similes, ac affines. Differunt autem quàm maxime quatenus transmutatio corporalis, quæ consequitur ad delectationem fouet per se, & secundum speciem suam, iuuatque salutem, & vitam corporalem, & solum per accidens, atque ratione superexcrecentiæ, & excessus eidem obesse, ac repugnare potest. At transmutatio, quæ consequitur ad tristitiam, nocet è conuerso per se, & secundum speciem suam saluti, ac vitæ, solumque per accidens, & ex suppositione excessus, quoad dispositionem, & temperamentum contrarium, optulari illi potest, eandemque iuuare. Ratio est, quia salus, & vita hominis consistit in motu cordis, & in eo, qui ab eodem cordis motu in cætera membra diffunditur, sub determinata quadam mensura. Delectatio autem ex suo conceptu fouet, & auget eum motum; eundemque retardat, & impedit tristitia. Nempe vnusquisque affectus, qui est operatio propria animæ dominantis corpori, inducit in ipsum motionem affinem, ac proportionatam naturæ eiusdem affectus. Cum ergo delectatio sit affectus prosequitius, & quidem prosequitius præ cæteris omnibus affectibus, atque prosequutio fiat per motum versus id, quod prosequimur; consequens planè est, ut delectatio foueat, ac intendat motum cordis, in quo concipitur, ac residet, utque inde in reliquas corporis partes eundem effectum propaget. Tristitia verò, quia est affectus contraria rationis, oppositum efficiat necesse est, nempe ut motum cordis ipsi connaturalem, atque inde reliquarum etiam partium corporis motum labeficeret, quoniam in opposita fuga, & auersione consistit.

Art. 3. Ex eadem radice prouenit diffusio sanguinis, & spirituum vitalium ex corde in reliquum corpus, per delectationem; & contractio, atque constipatio eorundem ad centrum cordis ex toto reliquo corpore, per tristitiam; quoniam sanguis, atque spiritus vitales sunt maxime mobiles, ideoque maxime omnium obsequuntur naturæ cuiusque affectus, eidemque confirmantur. Hinc fit, ut per delectationem, siquidem moderata sit, alleuietur, cor, utque simul fortificentur, & reddantur vegetiores reliquæ omnes corporis partes, sanguine, & spiritibus in illas affusis, eademque de causa reddito corde expeditiore ad motum. Per tristitiam verò aggravatur è conuerso cor, atque si multum crescat, absorbetur totus eius vigor, iuxta illud 2. ad Corinth. 2. 7. *Ne forte abundantiori tristitia absorbeat, qui est eiusmodi.* Quæ de causa Damasc. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 14. aggravationem ponit effectum tristitiæ, uti etiam D. Thomas quaest. 37. artic. 2. alique communiter ibidem. Cum autem illa cordis aggravatio fiat per nimium sanguinis, & spirituum confluxum in eum locum, necesse est, ut simul & sanguine, & spiritibus destituantur reliquæ corporis partes, ideoque debilitentur, & reddantur minùs habiles ad omnem operationem, & motum. Vnde fit ut tristitia, quando est maxima, inducat in totum corpus rigorem quendam, & stupiditatem, ac immobilitatem, talem, ut nequidem linguam mouere, & loqui sit possibile;

& seuare oculos, qui sunt ceteroquæ calidissimi, reddatur difficile. Quia verò anima vnita corpori dependet, quoad suas operationes, ex dispositione corporis; consequitur vltius ex dictis operationibus etiam animæ proprias inuari per se ex vi delectationis; atque retardari, & impediri similiter ex vi tristitiæ, vt docet ibidem art. 3. D. Thomas ex Philosopho, vbi supra,

Art. 4. Manifestum igitur ex his est, tristitiam ex suo conceptu vniuersali, & specifico esse nociuam, respectu corporis præ ceteris omnibus passionibus. Quia id summè nocet corpori, quod summè aduersatur salutis, & vitæ corporali, vti ostensum est aduersari passionem tristitiæ. Manifestum similiter est ex iisdem, tristitiam etiam, respectu animæ, totiusque hominis absolutè, & simpliciter esse nociuam præ ceteris omnibus affectibus. Quia bonum hominis maximum, sicut & cuiuslibet alterius rei situm est in operatione, vt dictum est superius. Cum ergo tristitia maximè omnium retardet, ac impediatur operationem, eadem procul dubio est maximè nociua, maximèque fugienda vniuersaliter, ac per se. Atque hoc ipsum est, quod docent testimonia scripturæ initio producta. Ex hac doctrina colligitur vltius cum D. Thoma quæst. 39. art. 1. & 2. tristitiam non esse expetibilem per se, neque prosecutioni, & electioni eius liberæ vllam posse conuenire honestatem, præter quam per accidens, & ex suppositione, atque esse honestum, & laudabile per se vitare tristitiam, ad eum modum, quo est honestum per se, ac laudabile vitare occisionem hominis, inhonestam per se, ac turpem, solumque honestam, ac laudabilem ex accidentali aliqua suppositione, & circumstantia: Quo exemplo, & paritate exponit, & confirmat conclusionem positam Caietanus in dictum art. 1.

Art. 5. Obseruandum nihilominus est, tristitiam non esse summum absolutè malum, aut spirituale, aut etiam corporale, neque constituere vnitatem cum summo malo, aut corporis, aut animæ. Non quidem est summum malum. Quia deterius est id, ad quod ipsa consequitur, & rursus est deterius priuatio tristitiæ, quam ipsa tristitia, ex suppositione mali præsentis, ad quod ipsa consequitur. Tristitia enim renititur malo, ex quo procedit, ideòque est carnis bona, & præminet suæ priuationi, supposita præsentia mali. Cum enim exclusio mali sit bona, bonum vtiq; est, supposito malo, vt adit exclusiui eius, quodque eidem contrariatur, & repugnat, Malum autem cui contrariatur, & repugnat tristitia, non habet ex suo conceptu adiunctam sibi similiter bonitatem, ratione cuius hîc, & nunc, omnibusque pensatis sit optabile patienti. Sed neque constituit vnitatem tristitia cum malo, ad quod consequitur, seu cum summo malo; sicut dictum est supra, delectationem constituere vnitatem cum bono ad quod consequitur, summamque voluptatem cum summo bono creato. Quia delectatio consequitur ad operationem bonam, qua bona est, tanquam proprietas eius, & forma vltimò completiua finis intenti ab operante, ideòque constituit vnum quoddam vltimum perfectum simul cum ipsa operatione vsque ad eam, vt teste Philosopho lib. 10. Ethic. cap. 5. post med. *an idem cum voluptate operatio sit, ambiguum esse videatur*; quanquam re ipsa certissimè distinguatur realiter, solaque mutua inseparabilitas, & arctissima mutua copulatio, ex natura vtriusque, apparentiam quandam gignat identitatis, vt dicitur ibidem. At tristitia repugnat, & contradicit, quantum potest, tum operationi malæ, qua mala est, & apparet vt talis, tum omissioni, omnibusque impediementis operationis bonæ, qua

bona est, & apparet vt talis. Nihil autem constituit vllum vnitatis genus cum eo, cui contradicit, ac repugnat quantum potest, & quod tota vi nititur excludere. Cum igitur bonum omne, & omne malum in operatione consistat bona, & mala, atque in ordine, & aptitudine, aut ineptitudine ad vtramque respectiue; pater tristitiam, nec esse summum malum, nec partem, aut quasi partem summi mali, tametsi delectatio sit complementum summi boni creati, corporalis quidem, quæ corporalis est, & spiritualis similiter, respectu spiritualis.

Art. 6. Ex notata modo coniunctione, & vnitatem delectationis cum operatione, ad quam consequitur, atque ex oppositione, & repugnantia tristitiæ, respectu eius, seu operationis malæ, seu omissionis excludentis operationem bonam, deprehenditur discrimen quoddam aliud notatum, & valdè ponderatum à Philosopho in dicto cap. 5. sub initium inter delectationem, & tristitiam. Nempè vnaquæque delectatio operationem eam, ad quam consequitur, & cui, vt ibi dicitur, affinitate quadam coniungitur, perficit, ac promouet, atque firmiorem, ac diuturniorem reddit; & consequenter impedit operationes alias, vel totaliter, vel certè quoad earum intensiorem, & perfectionem, atque constantem diuturnitatem. Quod pluribus exemplis confirmat ibi Philosophus quoad vtramque partem, & vnicuique est experientia satis manifestum. Quicunque enim aliqua operatione delectatur, vt geometrica consideratione, aut musica, illi tota vi incumbit, & assidue; atque cetera, aut omittit, aut centemptim, & negligenter exequitur. Vnde fit, vt concludit Philosophus, *vt cum aliqua re vehementer gaudemus, aliud quid non admodum agamus*, aut etiam non agamus simpliciter. At tristitia è contra debilitat, & si potest, excludit tandem operationem malam, aut incommodam, ad quam consequitur, necnon impediementa operationis oppositæ bonæ; vrget verò, & perficit operationem bonam, aut commodam, quam causalitate sua inducit, vt excludat malum contristans. Vnde fit, prout dicit D. Thomas quæst. 37. art. 3. *vt nunquam illud, quod cum tristitia facimus, ita bene facimus, sicut illud, quod facimus cum delectatione, vel sine tristitia*; operemur verò vehementer ea, per quæ excluditur contristatiuum, si adit simul cum tristitia, spes repellendi causam tristitiæ. Ratio vtrobiq; est proportionaliter eadem. Quia nimirum appetitus, & voluntas est causa omnis operationis animalis, & humanæ, eaque propter necesse est, vt ea peragantur efficaciter, & perfectè, ad quæ afficitur appetitus, aut voluntas, quod fit maximè omnium per delectationem, atque cetera, aut omittantur, aut fiant remissè: vtque è conuerso suspendantur, aut fiant remissè, & debilitat ea, ad quæ non afficitur, aut male afficitur eadem potentia, quod fit maximè omnium per tristitiam; atque opposita auidè inducantur.

Art. 7. In hunc igitur modum sunt proportionaliter inuicem similes delectatio, & tristitia, nempè similitudine vniiformiter dissimili circa operationes, quarum vtraque est vel effectus, vel causa. Ceterum, quoad vniuersalem operandi dispositionem, opponuntur inuicem totaliter, nec habent similitudinem proportionis. Quia delectatio inducit, immediatè in corpus, & sensus omnes, atque mediatè in intellectum, & voluntatem dispositionem vegetam, & ad operandum vniuersaliter idoneam, vt dictum est initio, solùmque ratione excessus, & exuberantiæ potest inducere languorem impeditiui, aut labefactiuium operationum. At tristitia per se inducit contrariam operandi indispositionem vniuersalem, solùmque conferre vniuersali-

ter potest ad operandum, quatenus excludit prædictam delectationis nimietatem, quod maxime præstat tristitia spiritualis, ac salutaris, quæ est secundum Deum, particulariter verò confert ad eas operationes, quibus excluditur malum præsens, quod est causa ipsius tristitiæ. Sed si tristitia fuerit excessiua, impedit consequenter operationes omnes multò magis, quàm excessiua delectatio, exceptis, respectu vtriusque, ijs operationibus, quarum vtraque particulariter est principium modo nuper explicato. Cum igitur bonum, & perfectio maxima cuiusque in operatione consistat, patet tristitiam inter omnes passiones, esse maxime nociuam vniuersaliter, & per se; sicut è conuerso delectatio est utilis, & perfectiua vniuersaliter, & per se, solumque nociua ratione excessus, aut quatenus est impossibilis cum delectatione alia meliori, idèdque per se maiori

Ad 1. Est quidem fortior affectus delectatio, quàm tristitia. Sed tristitia est causa transmutationis nociuæ per se ex specie sua, adedque nocentis se tota. Vnde superat absolutè vim nociuam delectationis, vtpotè nocentis solum ratione excessus, cum de reliquo ex specie sua sit propitia saluti, ac vitæ corporali. Non negatur tamen, quin delectatio, quæ est mala, atque absolutè innaturalis, sit secundum quid deterior moraliter, quàm tristitia. Quia nimirum delectatio mala pellitur difficilius ex sua natura, quàm tristitia; cum illa foueat ea, ex quibus prouenit; hæc verò destruat, quantum potest, vt dictum est superius. Verum quia cætera non sunt paria, præualeat absolutè vis nociua tristitiæ, vt liquet ex ponderatis superius. Ex quo patet etiam ad 2.

Ad 3. Conceditur sponte, tristitiam spiritualement, per quam displicent peccata, & peccatorum causæ, ac occasiones, & per quam imponitur modus nimietati delectationum corporalium inducentium ad peccandum, & quæ percipiuntur peccando, conferre plurimum ad sapientiam, omnisque veritatis cognitionem, & acquisitionem, quod tantummodo probant, probant verò manifestè, testimonia obiectionis. Sed nihil inde efficitur contra id, quod dictum est circa conceptum vniuersalem tristitiæ, præsertim respectu salutis, & vitæ corporalis, cuius est præcipua, & maxima consideratio in affectibus, quæ passiones præcisè sunt.

Ad 4. Sicut plures delectationes sunt contrariæ delectationibus alijs indirectè, vt dictum est supra, & nihilominus hoc est omnibus indiscriminatum commune, vt sint impeditiua vsus rationis, vt liquet ex eadem illa quæstione; ita etiam delectatio, & tristitia, tamen inuicem contrariæ directè, in hoc nihilominus conueniunt, vt ambæ impediunt vsum rationis. Quia scilicet conueniunt nihilominus, quoad rationem genericam passionis, atque eatenus sunt inductiua transmutationis corporalis, necnon peculiaris attentionis ad sensibilia, & vtroque modo impeditur vsus rationis. Impeditur verò magis per tristitiam, loquendo vniuersaliter, & per se, vt ostensum est supra.

Art. 1. Ad 5. Dicitur sicut ad tertium, in illis testimonijs Apostoli non commendari tristitiam in genere, seu quamlibet indiscriminatum tristitiam, sed solum salutarem, cohibitiuam nimietatis delectationum, atque auersatiuam peccatorum, quibus quis delectatus ante fuerit. Quia de causa idem Apostolus dicit 2. ad Corinth. 7. 7. *Gaudete non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad penitentiam.* Quæ videlicet est valde sollicita, & efficacissima aduersus peccata, & consequenter inductiua bonarum operationum, quibus & deleantur peccata

præterita, & impediuntur futura. Cæterum dolor sensibilis, qui est passio, trahit ad se maxima vi attentionem animæ, atque ita impedit attentionem ad spiritualia, tum practica, tum etiam speculatiua, & consequenter impedit omnem bonam operationem, & voluntatis, & intellectus etiam speculatiui, maxime quominus discat aliquid de nouo, quod est opus magnæ attentionis, vt apparet ex illo Prouerb. 2. 4. *Si quaesieris eam, sapientiam, quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges disciplinam.* Qua de re videndus est D. Thomas quæst. 37. art. 1. vbi hunc effectum tristitiæ exponit optimè, atque confirmat.

Art. 2. Quod additur de concupiscentia consequenti sæpè ad tristitiam, nihil probat. Quia concupiscentia solum occasionaliter est ex tristitia, cum directè proueniat solum ex cognitione possibilitatis boni, per quod auferri potest malum contristans, necnon ex cognitione indigentia, & necessitatis, vt adhibeatur remedium. Hæc sanè causa est, ob quam Philosophus, illo in loco, atrabile affectis, & melancholicis concupiscentias attribuit, & intemperantiam. *Atrabile inquit, affecti semper medela indigent.* Et mox: *Voluptas autem, & contraria, & quantis, modò sit vehemens, dolorem expellit; ac propterea intemperantes ac prauis euadunt.* Igitur concupiscentia, non tam est ex tristitia, quàm ex indigentia contristati, & ex cognitione bonorum, quibus subueniri eidem indigentia potest.

Ad 6. Illa ratio tantum probat, quod superius concessum, & confirmatum est, tristitiam non esse summum malum animæ, aut etiam corporis. Sed non probat eandem tristitiam non esse magis nociuam, quàm sit vlla alia passio. Quæ sola comparatio directè instituitur in quæstione præsentis. Iam vis depulsiua mali, quæ ibi ponderatur, non conuenit imprimis tristitiæ ex se præcisè, & vniuersaliter, sed ex adiacente cognitione boni contrarij malo contristanti, & ex concupiscentia indè suborta. Deindè affectus adhaerens bono, qui inest delectationi, prodest non minus, quàm affectus renitens malo, qui inest tristitiæ, & præterea ille affectus est maior, & efficacior, quàm iste, vt dictum est supra. Sed quidquid sit de hoc, tristitia per se solum habet vim inductiuam perturbationis nocentis præ cæteris omnibus perturbationibus, quæ procedunt ex affectibus. Ex eo igitur, quod præstat vi sua sola, est maxime nociua. Nempe auersio mali, quæ est propria tristitiæ, cum ex suo conceptu versetur circa malum præsens, atque præsens, vt præsens sit iam inuitabile, nihil operatur ex se præcisè, sed ex adiuncta aliunde prædicta & cognitione, & concupiscentia boni.

Ad 7. Tristitia imprimis habet vim, inducendi insaniam, si nimium excreseat, sicut ira, & concupiscentia. Plures enim incidunt in maniam, ac dementiam ex profunda, ac diuturna tristitia; idque permanenter, & non tantum ad breue tempus, vt accidit in ira, & concupiscentia, saltem vt plurimum. Deindè vsus rationis amittitur facilius, quàm vita, atque amissio huius est maius malum, vtpotè superaddens iacturæ vsus rationis. Ostensum autem est tristitiam ex conceptu suo, & non solum ob excessum, nocere saluti, & vitæ corporali. Ergo tristitia est inductiua mali, & difficilioris, & maioris.

Ad 8. Patet satis ex prænotata, & iterata sæpius differentia transmutationis, quam inducit tristitia, a transmutationibus alijs. Illam nimirum esse nociuam se tota, & secundum speciem suam, reliquas verò tantum penes excessum. Quod ad confirmationem attinet,

attinet, lætitia, & delectatio est affectus ex suo conceptu maior, ac fortior, quam tristitia, vt dictum est supra, ideoque repentino impetu potest obruere magis, atque interimere potius, quam tristitia. Verum quia tristitia est naturæ totaliter nocentioris, temporis decursu prosternt magis, quam lætitia, ideoque moriuntur comparabiliter plures ex dissolutione temperamenti naturalis inducta deterius, licet licentius, per tristitiam, quam ex ea, cuius causa est delectatio.

QVÆSTIO XXVII.

Vtrum spes sit passio mouens ad præsentiam delectabilis ardui?

Videtur non esse. 1. Quia passio est actus appetitus, vt dictum est supra. Spes autem est actus potentiae cognoscitiuæ. Quia spes constituitur per expectationem, vt apparet ex illo Apostoli ad Roman. 8. 25. *Si, quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus.* Expectatio autem est propria virtutis cognoscitiuæ. Quæ videlicet sola expectat, & inspicit, quæ apparent à longè. Confirmatur, quia spes confunditur sæpè cum fiducia, tum in sacris, tum in profanis scripturis, tanquam idem cum ipsa. Fiducia autem eadem ratione est actus cognoscendi, quæ & fides. Confirmatur rursum; quia certitudo attribuitur spei perinde, ac fidei. Vnde illud Apostoli 2. ad Timoth. 1. 12. *Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare;* nonnulli accipiunt de spe, alij de fide. Ergo spes non est passio.

2. Passio est affectus dependens, non ab actu intellectus, sed à sensu, vt dictum est supra in communi. Spes autem dirigitur sola cognitione intellectuali. Primum quia spes fertur ad futurum, vt futurum. Futurum autem non cadit sub sensum, vt pote mobilem per solam præsentiam obiecti agentis, & cooperantis per se ipsum immediatè. Deinde obiectum spei dicitur bonum possibile sicut bonum impossibile dicitur obiectum desperationis. Possibile autem, & impossibile sunt speciales quædam differentie veri, & falsi, ideoque sunt solum in mente, vt tradit Philosophus lib. 6. metaph. text. 8. quatenus discretio veri, & falsi per solum intellectum fieri potest, & non etiam per sensum. Postremò, quia obiectum spei est compositum ex bono, & malo, vt pote continens in se rationem bonitatis coniunctam cum aliqua ratione malitiæ nempe difficultatis, seu arduitatis adipiscendi. Sensus autem non est compositiuus, sed solus intellectus. Ergo spes non est passio.

3. Passiones sunt affectus communes homini cum brutis. Spes autem non est communis brutis, sed propria solius hominis, & Angelorum. Quia animalia, mouentur visis, vt tradit August. lib. 9. super Gen. cap. 14. Spes autem est de non visis, vt patet ex illo ad Rom. 8. 24. *Nam quod videt quis, quid sperat?* Ergo spes est affectus passionis superioris.

4. Spes non distinguitur à concupiscentia, & desiderio, præterquam quoad circumstantiam, & denominationem purè accidentalem, ac materialem. Affectus enim distinguuntur per distinctionem solam suorum obiectorum, & ad modum eorum. Obiecta autem spei, & concupiscentiæ, seu desiderij differunt inter se purè accidentaliter, & materialiter, totaque vis actiua, ac motiua est in vtroque prorsus eadem: quia obiectum spei solam superaddit

obiecto concupiscentiæ, & desiderij rationem possibilitatis, & arduitatis: quarum neutra habet vim mouendi appetitum, eidemque cooperandi, sed sola ratio bonitatis futuræ, quæ est communis concupiscentiæ, ac desiderio. Ergo spes non est passio specialis distincta à concupiscentia. Confirmatur, quia bonum paruum, & magnum non diuersificant speciem actus. Ergo multò minùs variare illam possunt bonum facile, seu præscindens à difficultate, & quod est arduum; idemque dicitur de ratione possibilis, & impossibilis, seu præscindentis ab impossibilitate, & possibilitate adipiscendi.

5. Non ponitur specialis passio amoris circa bonum arduum, quatenus præscindens à præsentia, & absentia. Ergo neque circa bonum arduum quatenus futurum poni debet specialis passio contradistincta à passione concupiscentiæ. Patet consequentia, quia affectus concupiscentiæ fertur ad bonum futurum, eodem prorsus modo, quo fertur affectus amoris ad bonum, vt præscindens à præsentia, præterito, & futuro.

Respondetur. Vbi est specialis ratio boni appetibilis per se, ibi est specialis actus appetitus. Datur autem specialis ratio boni futuri appetibilis per se, contradistincta à bono futuro, quod est proprium concupiscentiæ. Quia concupiscentia fertur ad bonum futurum secundum se, præscindendo à facilitate, & difficultate: possibilitate, & impossibilitate. Manifestum porro est, rationem boni exercere specialem vim mouendi, quatenus cooperatur appetitui ad superandam difficultatem, quæ inest bono appetibili propter arduitatem ipsi specialiter conuenientem, mouetque eundem appetitum ad pugnandum cum eadem arduitate, & difficultate. Motus igitur appetitus ad bonum futurum, cuius consequutio est difficilis, & ardua, propterea repræsentatur, quatenus difficile, ac arduum est, specialis affectus, dissidetque specie, tum à concupiscentia, & desiderio, tum à reliquis affectibus hucusque expositis, ac exponendis deinceps. Bonum porro arduum & difficile, & tamen possibile, quod obtineatur, cadit sub sensum, quatenus tale est, non minùs quàm bonum facile, seu quatenus præscindens à facilitate, & difficultate. Quod patet primum ab experientia. Quia bruta cernuntur prosequi delectabile sibi propositum aliquando absque vlla hæsitacione, ac trepidacione, aliquando hæsitando, ac trepidando, ideoque interposita mora, & cum in digentia particularis incitamenti; antequam aggrediantur opus persequendi, ac consequendi delectabile nondum habitum. Quæ differentia esset impossibilis, nisi caderet sub sensum differentia boni possibilis ardui. Contingit deinde arduitatem delectabilis, quod secundum se cadit sub sensum, constitui per aliquid sensibile, vt cum comestibile redditur difficile per comminationem sensibili mali imminentis auersus comedentem, & sic de similibus. Patet igitur dari in appetitu sensitivo affectum specialem circa delectabile arduum, intendens præsentiam, ac possessionem eius. Quilibet autem specialis affectus appetitus sensitui est passio specialis. Datur igitur specialis passio circa eiusmodi obiectum, eaque ab omnibus vocatur spes.

Ad 1. Omnis, & quælibet ratio bonitatis terminans sensum, terminat etiam appetitum sensitivum. Quia vnaquæque potentia appetitiua est subordinata suæ potentie cognoscitiuæ cum adæquacione ad ipsam, quatenus est perceptiua boni, & mali. Repugnat igitur, vt detur in sensu specialis apprehensio boni ardui, quæ dicatur spes, quin detur in appetitu sensitivo specialis affectus illi